

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВЗАЄМИНИ У РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОТВОРЕННЯ

Розглядається еволюція польсько-українських взаємин протягом років Великої війни, визначено основні напрямки співпраці двох сусідніх народів, а також охарактеризовано їхні політичні прагнення та бачення щодо розвитку державницької ідеї.

Ключові слова: українці, поляки, національна ідея, Перша світова війна, політична організація.

Uliana Klymiuk

UKRAINIAN-POLISH RELATIONS DURING THE FIRST WORLD WAR IN THE NATION-BUILDING CONTEXT

In the article, consider the evolution of the Polish-Ukrainian relations during the First World War, which determine the main matters between the neighboring nations, and described their political aspirations and vision for the development of national idea.

Keywords: Ukrainian, Polish, national idea, First World War, political party.

На переломі XIX–XX ст. паралельно з політичними змінами у Центральній і Східній Європі змінювалося поняття «нації» як політичного феномена. Відтоді етнічна приналежність не завжди співпадала зі змістом того чи іншого національного проекту, поступаючись місцем громадянським цінностям. Прикладом цього є політика Австро-Угорської та Російської імперій щодо визвольних рухів на підвладних теренах. Перед Першою світовою війною активно розвивався національний рух, що став відображенням націотворчих процесів. Проте, процес творення націй в імперіях, не був самодостатнім, наперед визначеним процесом, в якому кожна нація формувалася «окремо», а серією взаємодій між різними «національними проектами» які перебували у стадії формування та багато чому залежали від міжнародного контексту. Саме тому, висвітлення польсько-українських відносин в роки Першої світової війни (1914–1918), які є прикладом взаємодії двох різних народів що проходили шлях до здобуття незалежності.

Політичне становище поляків і українців у складі Австро-Угорщини суттєво різнилося. Поляки перебували у конфлікті з монархією через прагнення здобути незалежність або хоча б автономію Галичини, яку вважали польською тери-

---

* *Уляна Клим'юк* — кандидат історичних наук, викладач Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника klymiuku@gmail.com

торією¹. Одночасно, польська політична еліта була розділена між проавстрійською та проросійською орієнтаціями, які по різному бачили шлях до здобуття поляками незалежності. Перша з них закликала до активної боротьби за відновлення державності на боці Центральних держав, а представники другої — покладали свої сподівання на Росію, згодом на західних союзників.

В той же час ставлення українських діячів до прагнень поляків не було послідовним. Найперше, українці сподівалися на поділ Королівства Галиції і Лодомерії, де Східна Галиція, або відповідно до української мовної традиції Галичина, мала би стати суто українського коронного краю.

В межах українського національного руху в роки Великої війни можна виокремити два головні напрями. Перший так званий «прагматичний», який був поширений у Габсбурзькій монархії і головною засадою вважав боротьбу за утворення українського коронного автономного краю. Цей напрям репрезентували послі до Галицького крайового сейму і віденського парламенту. Другий — можна назвати «пан'український», який визнавав що Східна Галичина відіграє провідну роль в українському національному русі, а Центральні держави уважалися силою, за допомогою якої можна буде відірвати Наддніпрянську Україну від Росії і утворити єдину державу. Представниками цього напрямку була переважно молода західноукраїнська інтелігенція, значна частина якої належала до Русько-Української радикальної партії (РУРП) та Української соціал-демократичної партії (УСДП), та невелика частина наддніпрянців — емігрантів, великою мірою відірваних від свого середовища.

Аналіз історіографії свідчить про те, що ця проблематика висвітлювалася в наукових працях як українських, так і польських дослідників. Серед представників польської історичної науки варто виокремити Я. Грухала², Т. Дабковського³, Л. Мрочку⁴, Ч. Партача⁵, в основі досліджень яких перебуває польсько-українське протистояння на тлі передвоєнних подій. Позиція щодо українського руху у цих авторів є досить різною, однак все ж таки дослідники відзначають певну інституціоналізацію українського національно-культурного руху. Погіршення польсько-українських відносин пов'язують із збільшенням прав та можливостей для розвитку українців Галичини. В українській історіографії наявно багато наукових розвідок присвячених польсько-українським взаєминам напередодні та в роки Першої світової війни⁶.

---

¹ Шпорлюк Р. Формирование современной Украины: Западное измерение / Р. Шпорлюк // Перекрестки. — 2006. — № 1–2. — С. 13.

² Gruchala J. Rząd austriacki i polskie stronnictwa polityczne w Galicji wobec kwestii ukraińskiej (1890–1914) / J. Gruchala. — Katowice: Uniwersytet Śląski, 1988. — 146 s.

³ Dąbkowski T. Ukraiński ruch narodowy w Galicji Wschodniej 1912–1923 / T. Dąbkowski. — Warszawa: PAN, 1985. — 326 s.

⁴ Mroczka L. Spór o Galicję Wschodnią 1914–1923 / L. Mroczka. — Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP, 1998. — 219 s.

⁵ Partacz Cz. Od Badeniego do Potockiego: Stosunki polsko-ukraińskie w Galicji latach 1888–1908 / Cz. Partacz. — Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 1996. — 280 s.

⁶ Аркуша О. Польсько-українські дискусії про національний характер Східної Галичини на початку ХХ ст. / О. Аркуша. // Україна: культурна спадщина, національна

Напередодні Першої світової війни одночасне намагання українських і польських національних ідеологів втягнути Східну Галичину в процес власного державотворення свідчить про перехід українсько-польських відносин у Галичині у стадію відкритого політичного конфлікту⁷. Обидва народи розділяв австрійський чинник («австрофілізм»), який для поляків найперше становив гарантію утримання територіально-політичної єдності Галичини з триалістичною або дуалістичною державною системою. Польська проавстрійська орієнтація у порівнянні до української тривала менше, і мала багато противників⁸. «Поляки, вірні своїй традиції — дивитися на себе, як на народ історично і культурно привілейований, вони відлучають себе, як націю зрілу від інших «незрілих», недержавних народностей Росії і жадають не загальної перестрою Росії на основі національно-територіальної та обласної автономії, а автономії тільки для себе» — так характеризував ставлення поляків до національного питання М. Грушевський⁹.

Діяльність українського національного руху в Галичині, спрямована на самостійну українську націю, ще до війни подеколи створювала напруженість у стосунках між Росією й Австро-Угорщиною. Проте на той час Відень ще не інструменталізував рух українців за незалежність для досягнення своїх конкретних політичних цілей. Русинам ішли на деякі поступки, але лише настільки, наскільки вони були прийнятні для поляків¹⁰. У той же час галицькі українці звертали увагу австрійського уряду на національно-державницькі устремління

свідомість, державність. Збірник наукових праць. Випуск 15 / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНА України. — 2006. — С. 586–606; *Грицак Я.* Українська революція 1914–1923 рр.: Нові інтерпретації / Я. Грицак // Матеріали засідань історичної та археографічної комісії НТШ в Україні. — Вип. 1. (1995–1997). — Львів, 1999. — С. 117–137; *Гудь Б.* Українці — поляки: хто винен? У пошуку першопричини українсько-польських конфліктів першої половини ХХ ст. / Б. Гудь. — Львів: Кальварія. — 2000. — 192 с.; *Жерноклеєв О.* Національне питання в діяльності польської соціал-демократії Галичини напередодні Першої світової війни (1912–1914 рр.) / О. Жерноклеєв // Вісник Прикарпатського університету. Серія Історія. — Вип. 16. — 2009. — С. 63–68; *Зашкільняк Л.* Спроби українсько-польського порозуміння в міжвоєнній Польщі: сподівання і реалії / Л. Зашкільняк // Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст.: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (21–22 листопада 1996 р.). — Івано-Франківськ: Плай, 1997. — С. 156–160; *Красівський О.* Галичина у першій чверті ХХ ст.: Проблеми польсько-українських стосунків / О. Красівський / Українська академія управління при Президентіві України. — Львівський філіал. — Львів, 2000. — 416 с.

⁷ *Аркуша О.* Польсько-українські дискусії про національний характер Східної Галичини на початку ХХ ст. / О. Аркуша // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць. Випуск 15 / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. — 2006. — С. 586.

⁸ *Mroccka L.* Spór o Galicję Wschodnią 1914–1923 / L. Mroccka. — Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP, 1998. — с. 38.

⁹ Польський законопроект автономії і Українці. // Діло. — 1907. — 8 травня. — С. 1.

¹⁰ Україна між самовизначенням та окупацією: 1917–1920 роки / Вольфрам Дорнік та ін. — К.: Ніка-Центр, 2015. — С. 94.

галицьких поляків, підкреслюючи, що вони спрямовані проти Австрійської держави¹¹.

Унаслідок взаємини між двома сусідніми народами розвивалися в напрямі конфліктів. «Каменем спотикання» залишалося питання етнічних меж і кордонів. Наміри українських кіл утворити власну національну державу викликали у галицьких поляків тривогу, оскільки загрожували відрізати їх від свого народу та перетворити на справжню національну меншину. Реакція на цю загрозу була різною. Ставлення польських політиків було близьким до нейтралітету: з одного боку, вони розуміли, що утворення Української держави на Наддніпрянщині відгукнеться у Галичині і створить там загрозу для польського «стану посідання», з іншого — їх ще більше лякала небезпека відновлення «великої Росії».

Значний вплив на польсько-українські відносини мала Лютнева революція 1917 р. і повалення царизму, що створило умови для визволення України та Польщі. У російській Україні від середини березня 1917 р. почала діяти Центральна Рада.

Позиція Української парламентарної репрезентації у Галичині була окреслена в промові К. Левицького (19) 13 грудня 1917 р., який заявив: «Геперішня Східна Галичина... творить таким чином в цілості неподільну і непозбутну спадщину української нації і тому може або в цілості остати при Австрії або так само в цілості бути влучена в Українську Народну Республіку, що відповідало би найвищому ідеалові української нації»¹². Далі Левицький зазначив: «Коли-б, не зважаючи на найсвятотніші протести українського народу, при абсолютистичнім веденню закордонної політики монархії, все таки розважувано евентуальне пожертвування українських земель для Польщі, тоді український нарід Галичини домагається, щоби Східну Галичину вважати з міжнародного погляду спірною областю й українському народові шляхом запорученого свободного голосування населення Східної Галичини, в дусі права самовизначення, дати змогу самому рішити, до якої з держав край має належати»¹³. Зміст цієї заяви свідчить про те, що об'єднання з Наддніпрянською Україною вважалось далеким ідеалом, і насправді для галицьких українців було легше домагатися утворення української автономної провінції у складі Австро-Угорщини.

Вже з перших кроків своєї діяльності ЦР приділяла значну увагу питанням українсько-польських відносин. Щоправда, протягом 1917 — початку 1918 рр. українсько-польські стосунки ще не набули характеру міждержавних, оскільки Україна була лише автономією у складі Росії, а номінально відроджене «актом двох імператорів» від 5 листопада 1916 р. Польське Королівство також не становило повноцінного державного організму, бо перебувало в австро-німецькій залежності. Таким чином, для України проблема українсько-польських

---

¹¹ *Аркуша О.* Польсько-українські дискусії про національний характер Східної Галичини на початку ХХ ст. / *О. Аркуша* // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць. Випуск 15.* / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. — 2006. — С. 603.

¹² *Лозинський М.* Галичина в роки 1918–1920 / *М. Лозинський.* — Нью-Йорк, 1970. — С. 23.

¹³ Там само.

відносин деякий час мала внутрішній характер, адже після росіян і євреїв це була третя за чисельністю національна меншина в Україні¹⁴. Проте її політична вага визначалася не тільки чисельністю населення.

За даними Статистичного щорічника Росії в 1916 р. найбільший відсоток поляків серед населення був у Волинській (6,2%), Подільській (2,3%), Київській (1,9%), Херсонській (1,1%) губерніях. На Лівобережжі частка поляків не перевищувала 0,1–0,2% жителів регіону. Займаючи мізерну частину серед населення Південно-Західного краю, поляки, як і в Східній Галичині, відігравали важливу роль в економічному та культурному житті, володіючи великими земельними угіддями, професійним та інтелектуальним потенціалом. Вони брали участь у технічному переоснащенні промисловості, проектуванні та будівництві заводів, фабрик, залізниць, розвитку науки, техніки, військової справи, охорони здоров'я, торгівлі¹⁵.

Поляки підтримували прагнення українців до самовизначення. Польські політичні діячі усвідомлювали, що в українській державі вони матимуть більший вплив на політичне чи економічне життя, аніж в російській багатонаціональній, але не федеративній державі. Тож поляки були щиро прихильними до української справи виходячи із власних інтересів¹⁶.

З початку діяльності Центральної Ради польська меншина мала дві форми автономії на українських землях. Перша — це Віце-секретарство з польських справ у складі Генерального Секретаріату, друга — Польський Виконавчий Комітет (ПВК), який був по суті державою в державі, зі своїми місцевими органами, податковою системою та збройними силами¹⁷.

Центральна Рада прагнула проголосити українську державність шляхом демократичної перебудови Росії. В зв'язку з політичними подіями і зміною політичної ситуації в Росії ЦР ухвалила проголошення незалежності УНР в своєму IV Універсалі від 22 січня 1918 р.¹⁸ Одразу ж постало питання щодо статусу національних меншин. Ще від 1 січня 1918 р. розпочав свою діяльність Департамент національного самоврядування. 9 січня 1918 р. ЦР ухвалила рішення про можливість реалізації права персонально-національної автономії, яке автоматична набувала польська меншина на території Української Народної Республіки, можливість самостійно урядувати своїм національним життям, а також забезпечувати освітні та культурні потреби.

---

¹⁴ Гудь Б., Голубко В. Нелегка дорога до порозуміння: до питання генези українсько-польського військового співробітництва (1917–1921 рр.) / Б. Гудь, В. Голубко. — Львів: українські технології, 1997. — С. 7.

¹⁵ Калакура О. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ ст. — К.: Знання України, 2007. — С. 102.

¹⁶ Скальський В. Політичне життя польської громади під час Української революції (березень 1917 — квітень 1918 рр.) / В. Скальський // Український історичний збірник. — Випуск 11. — 2008. — С. 189.

¹⁷ Там же, с. 195.

¹⁸ Прголошене самостійності України. Четвертий універсал // Діло. — 1918. — 3 лютого. — С. 1.

Згідно зі цим правом від дня 9 січня 1918 р., а також реалізуючи обов'язок щодо захисту інтересів польської людності в Україні, Департамент національного самоврядування мав кілька важливих завдань: 1) скликання з допомогою 5-прикметного права голосу Польських Установчих Зборів, як «справжній вислів поляків в Україні»; 2) складення на всій території України поіменних списків польської людності, необхідних для виконання поставленого у I пункті завдання; 3) організації на всій території УНР постійних інституцій самоврядування в особі делегатів губернських, повітових, на окремі міста; 4) до часу скликання Законодавчих зборів й організації інституцій самоврядування, підтримування контакту з польською людністю, вивчення освітньої справи, культурної та інших проявів польського громадського життя на провінції та зосереджування цієї інформації у Департаменті, створюючи відповідно, дуже цікавий матеріал для майбутньої роботи інститутів самоврядування¹⁹.

Відсутність єдності польських організацій підтвердили наступні події, пов'язані з послабленням ролі Польського Виконавчого Комітету, що представляв здебільшого інтереси заможних верств поляків, середовище великих землевласників, які насторожено поставилися до проголошення III Універсалом Української Народної Республіки. Його представники відмовилися увійти до Центральної Ради, в якій полякам було виділено 20 місць. На початку липня 1917 р. стався розкол: на противагу ПВК було створено Польський Демократичний Центральний Комітет (ПДЦК), у якому переважали польські соціал-демократи та соціалісти. Його головою став Станіслав Стемповський, а заступниками Мечислав Міцкевич і Роман Кноль²⁰. Отже, інтереси польської людності в УНР представляли два основні об'єднання: ПВК та ПДЦК, кожне з яких створювало на місцях свої осередки і розгортало відповідну політичну та культурно-освітню роботу.

У Києві діяло також Міністерство польських справ, яке виникло спочатку у формі Віце-секретаріату польських справ при Секретаріаті національного міністерства УНР в липні 1917 р. Віце-секретаріат було перейменовано на самостійний орган влади в листопаді 1917 р. на основі 3-го універсалу ЦР і в Міністерство в січні 1918 р. на основі 4-го універсалу. Посаду віце-секретаря, секретаря і міністра від початку існування даної установи до 1 травня 1918 р. посідав Мечислав Казимирович Міцкевич. Першим завданням міністерства було — захист прав і представництва інтересів польського населення в Українській державі²¹.

Ще однією із важливих проблем, що постали перед УНР була необхідність налагодити відносини з польськими військовими формуваннями, що виділились

---

¹⁹ Archiwum Akt Nowych (Warszawa), Zespół 1230 (Opracowania), syg. 76/1-9. Dział: Jabłoński Henryk: materiały do pracy. Opis jedn. «Polska autonomia narodowa na Ukrainie 1917–1918» — kat. 8.

²⁰ Калакура О. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у XX ст. — К.: Знання України, 2007. — С. 121–122.

²¹ Archiwum Akt Nowych (Warszawa), Zespół 1230 (Opracowania), syg. 76/1-9. Dział: Jabłoński Henryk: materiały do pracy. Opis jedn. «Polska autonomia narodowa na Ukrainie 1917–1918» — kat. 16.

із рядів колишньої російської імператорської армії, і визначити їх статус в Україні. На той час з числа солдатів дислокованої на Волині VII армії утворилися два польських загони: загін Ф. Яворського, так звані «партизани», і 1-й полк уланів генерала Ю. Довбур-Мусніцького. На території Київського військового округу сформувався I-й польський корпус, а на півдні України в районі Румунського фронту — II-й польський корпус. У жовтні 1917 р. формування трьох польських корпусів і одного кінного полку в основному було завершено. Реально вони вже не підпорядковувалися Верховному головнокомандувачеві Російської армії. Для українського політичного руху це було важливим фактором на випадок збройного конфлікту, а також свідчило про можливість польсько-українського військового співробітництва.

В багатьох випадках ініціаторами формування польських військових відділів були польські земельні магнати, насамперед з Поділля і Волині. Вони ж постачали національним збройним утворенням продовольство і фураж для коней. Тут одночасно був присутній і соціальний інтерес, оскільки землевласники відчували страх перед відвертими намірами українського селянства розparcelювати великі поміщицькі маєтки. Тому в польських військових частинах вони вбачали гаранта своєї безпеки на випадок аграрних заворушень²².

На щастя, процес творення польських збройних відділів у 1917 р. не викликав значних українсько-польських конфліктів. Більше того, коли на переломі 1917–1918 рр. більшовицька Росія розв'язала свою першу збройну агресію проти УНР, український уряд намагався заручитися підтримкою польських військових формувань. І всі вони обрали позицію дружнього нейтралітету щодо українства, а деякі польські частини надали військам Центральної Ради допомогу в обороні Києва від більшовиків²³.

Завершення світової війни ставило перед двома сусідніми націями багато питань. Найважливішим серед них були — визначення кордонів та приналежність Східної Галичини. Поляки у багатьох повітах Галичини поширювали листівки із запитаннями до народу: «Як ти хочеш — чи щоб Галичину прилучити до Польщі чи до Росії, до москалів? Бо іншого виходу немає, при Австрії Галичина не може остатись»²⁴.

Однак, як відомо, доля України, в тому числі Галичини, у ті дні вирішувалася у Брест-Литовську, де відбувалися перші з початку світової війни мирні переговори. 25 грудня 1917 р. у Брест-Литовську прибула делегація УНР на чолі з В. Голубовичем. Делегація намагалася промотувати ідею визнання влади УНР над територією, окресленою III Універсалом, але також включенням до неї тих українських етнічних земель, що входили до складу Австро-

---

²² Гудь Б., Голубко В. Нелегка дорога до порозуміння: до питання генези українсько-польського військового співробітництва (1917–1921 рр.) / Б. Гудь, В. Голубко. — Львів: українські технології. — 1997. — С. 8.

²³ Там само, с. 9.

²⁴ За прилучене Східної Галичини до Польщі // Діло. — 1918. — 18 січня. — С. 1.

Угорщини, а також Холмщини і Підляшшя²⁵. Визначені кордони між Польщею та Україною пролягали по лінії Білгорай-Щебрешин-Красностав-Пугачов-Радин-Межиріччя-Пружани²⁶ Ще 2–4 лютого 1918 р. в Кракові відбувся закритий з'їзд польських самостійницьких організацій із Королівства Польського та Галичини за участю ППСД, ППС, ПСЛ та інших партій, а також Ліги незалежності Польщі. З'їзд ухвалив вимоги утворення польської держави з усіх польських земель та допуску польської делегації з до переговорів у Бресті²⁷. Однак на переговори до Брест-Литовська не було допущено польської делегації, а також делегації від галицьких українців²⁸.

Австро-Угорщина погоджувалася на перемир'я «з важким серцем». Основною перешкодою була обіцянка покійного цесаря Франца Йосифа у 1916 р. утворити з Галичини польську автономну область. Однак на переговорах у Бресті на вимогу німців Австро-Угорщина згодилася не лише віддати українцям Холмщину і Підляшшя, але і обіцяла виконати стару вимогу українського руху в Галичині — поділити цей край на дві окремі, українську і польську, частини. Ця умова була записана у таємному протоколі, доданому до основного тексту Брестського миру, а підписання мирного договору відбулося 9 лютого 1918 р. Перебіг брестських переговорів прискорив еволюцію незалежності України²⁹. Це був перший міжнародно-правовий акт, який визначав УНР суб'єктом міжнародного права. «Українська Народна Республіка вступає тепер як самостійна держава в круг держав, встановлює на своїм фронті війну і буде старатися, щоб усі сили, укрите в ній, розцвіли до нового життя»³⁰. Таким чином, за умовами миру між УНР з одного боку та Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною і Болгарією визнано незалежність України у кордонах, які більшменш збігалися з межами української етнічної території.

Брестський мир встановлював кордони між Україною й Австро-Угорщиною по старому кордону з Росією: австрійці не погодилися приєднати до УНР Східну Галичину, Буковину і Закарпаття. У таємному протоколі зобов'язались утворити зі Східної Галичини і Буковини в межах монархії єдиний український автономний край³¹. Отже, області Галичини і Буковини згідно договору мали стати

---

²⁵ Грицак Я. Українська революція 1914–1923 рр.: Нові інтерпретації / Я. Грицак // Матеріали засідань історичної та археографічної комісії НТШ в Україні. — Вип. 1. (1995–1997). — Львів, 1999. — С. 122.

²⁶ Красівський О. Українсько-польські взаємини в 1917–1927 рр. / О. Красівський. — К.: ІПіЕНД, 2008. — С. 63.

²⁷ Жерноклеєв О. Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.) / О. Жерноклеєв. — Івано-Франківськ: ВІДВ ЦІТ, 2006. — С. 487.

²⁸ Mrocza L. Spór o Galicję Wschodnią 1914–1923 / L. Mrocza. — Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP, 1998. — С. 52.

²⁹ Wasilewski L. Kwestja ukraińska jako zagadnienie międzynarodowe / L. Wasilewski. — Warszawa: Prace Ukraińskiego Instytutu Naukowego, 1934. — С. 111.

³⁰ Мир з Україною // Діло. — 1918. — 12 лютого. — С. 1.

³¹ Заушкільняк Л. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів / Л. Заушкільняк. — Львівський національний університет ім. І. Франка, 2002. — С. 441.

українськими провінціями у складі Австро-Угорщини. За словами відомого українського політичного діяча та публіциста М. Лозинського, «все що могла делегація Української Центральної Ради в Берестю досягнути для Галичини, се був тайний додатковий договір, яким Австро-Угорщина зобов'язалася перевести поділ Галичини й утворити українську автономну провінцію»³².

Звістка про підписання Брестського мирного договору була негативно оцінена польським політичним табором. А події у лютому 1918 р. завдали удару по династії в середовищі польського суспільства³³. Брестський сепаратний мир передбачав для нових держав орієнтацію на Центральні держави. Однак жодна політична польська партія не могла прийняти його умов без протесту. Навіть представники проавстрійської орієнтації виступили проти підписання договору між Німеччиною і Австро-Угорщиною з урядом України. Умови Брестського миру викликали хвилю протестів поляків у всіх дільницях, які вони називали його «четвертим поділом Польщі»³⁴. Зокрема, В. Яворський у своїх спогадах пише: «11 лютого 1918 р. ранком отримали відомість про мир України з країнами Четверного союзу. У мене з-під ніг посунулася земля... Можливо, щось допоможе те, що ми мали рацію щоб скликати армію. В Королівстві Регентська рада і уряд не можуть втриматись. В парламенті і в делегаціях щось стримує поляків від опозиції. Для нас консерваторів роль закінчена... Я страшенно пригнічений. Виявилось, яка Австрія є слабка. Чи не буде то їй коштувати екзистенції?»³⁵.

У громадській думці поділ Галичини, передача Волині і Холмщини Україні, відокремлення білоруських і литовських земель представлялися «зрадою національних інтересів». Холмщина була заселена українцями, проте панували там поляки³⁶. Як підкреслював І. Лисяк-Рудницький, володіння Холмщиною не мало вирішальної ваги для української державності, проте не варто було надіятись, що поляки примиряться зі втратою території, яка належала їм понад 100 років. Тому польська громадська думка одногосно засудила Берестейський договір. Досягнене взаєморозуміння у польсько-українських стосунках було втрачено³⁷. Своє негативне ставлення до Брестського трактату продемонстрували польські послі-парламентарі. Губернатор Любліна генерал С. Шептицький подав у

---

³² Лозинський М. Галичина в роки 1918–1920 / М. Лозинський. — Нью-Йорк, 1970. — С. 24.

³³ Mroczka L. Spór o Galicję Wschodnią 1914–1923 / L. Mroczka. — Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP, 1998. — С. 54.

³⁴ Четвертий поділ Польщі // Діло. — 1918. — 13 лютого. — С. 2.

³⁵ Jaworski W. L. Diariusz 1914–1918/ W.L. Jaworski; wybór i oprac. M. Czajka. — Warszawa: Oficyna Naukowa, 1997. — С. 246.

³⁶ Грушевський М. Из польсько-українських стосунків Галичини / М. Грушевський. Твори: у 50 т. / Гол. ред. П. Сохань. Серія «Суспільно-політичні твори (1907–1914)» — Львів: Світ, 2001. — Т. 1. — С. 485.

³⁷ Бевз Т. Лисяк-Рудницький про польсько-українські стосунки в 1917–1921 рр. / Т. Бевз // Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст.: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (21–22 листопада 1996 р.). — Івано-Франківськ: Плай, 1997. — С. 64.

відставку. Його приклад наслідувала більшість урядовців губернаторства, а також уряд Польського Королівства на чолі з Я. Кухаревським. У той час частина II бригади польських легіонів поривають з центральними державами і переходять на другий бік фронту³⁸. У відставку пішов намісник Галичини М. Бобжинський.

Свій протест оголосило Польське коло у Відні й Берліні. У Польському Королівстві та Галичині почалася хвиля страйків і демонстрацій. Соціалістичні партії в Королівстві проголосили загальний страйк, який ППС проводила під гаслом незалежності Польщі, СДП і ППС-Лівиця під гаслом союзу з міжнародним революційним рухом, а особливо російським. Коли тільки революційна хвиля спала, активісти спробували продовжити свою політичну лінію³⁹. У квітні 1918 р. Регентська рада утворила новий уряд під керівництвом Я. Стечковського, який намагався відмінити постанову брестської угоди, що стосувалася Холмщини, і домогтися згоди на приєднання Вільно до польської держави.

Головний осередок діяльності польських орієнтованих на Антанту сил, пов'язаних з енденцією, знаходився в еміграції, де Польський національний комітет провадив власну дипломатичну діяльність. Проте доти, доки західні держави рахувалися з можливістю підписати угоду з Австро-Угорщиною, та акція не могла розраховувати на успіх⁴⁰.

Тим часом, умови підписання договору у Бресті оживили великим ентузіазмом українське населення Східної Галичини. У Рейхсраті Кость Левицький від імені українських послів привітав підписання договору, а у Державній раді за ратифікацію трактату виступив митрополит Шептицький⁴¹. 10 лютого 1918 р. у Львові була проведена масова вулична демонстрація. 25 березня 1918 р. Українська парламентарна репрезентація організація на чолі з Є. Петрушевичем скликала у Львові збори представників політичних партій, послів сейму і парламенту. З'їзд постановив, щоб з українських земель Галичини і Буковини утворити національно-територіальну автономію, в якій би представники всіх національностей мали рівні політичні права⁴². Знову було постановлено вимогу поділу Галичини, а також утворення з земель Східної Галичини і Буковини окремого коронного краю⁴³. З тією метою постановлено скликати Міжпартійну раду на чолі з К. Левицьким і утворити у Східній Галичині українську

---

³⁸ *Красівський О.* Українсько-польські взаємини в 1917–1927 рр. / О. Краківський. — К.: ІПіЕНД, 2008. — С. 64.

³⁹ Protest przeciw czwartemu rozbirowi Polski // Kurjer Lwowski. — 1918. — 31 stycznia. — С. 1.

⁴⁰ *Buszko J.* Historia Polski 1864–1948 / J. Buszko. — Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1989. — С. 206.

⁴¹ *Dąbkowski T.* Ukraiński ruch narodowy w Galicji Wschodniej 1912–1923 / T. Dąbkowski. — Warszawa: PAN, 1985. — С. 84.

⁴² *Кугутяк М.* Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. — 1939 р.) / М. Кугутяк. — Івано-Франківськ, 1993. — С. 132.

⁴³ *Dąbkowski T.* Ukraiński ruch narodowy w Galicji Wschodniej 1912–1923 / T. Dąbkowski. — Warszawa: PAN, 1985. — С. 85.

адміністрацію, як орган захисту національно-політичних прав українського народу.

Проте, український національний рух, позбавлений підтримки частини суспільства, виявився занадто слабким. ЦР не змогла протистояти більшовикам. Габсбурзький уряд через протести поляків і незадоволення Угорщини змушений був відмовитися від ратифікації трактату. В Україні влада перейшла до гетьмана П. Скоропадського, а сама територія бувшої УНР була окупована двома арміями. Так наступила цілковита зміна ситуації, яка не була сприятливою для галицьких українців. Брестський трактат не був прийнятий західними країнами, що спровокувало зниження рангу української делегації на мирній конференції в Парижі. Справа Холмщини і Підляшшя в більшій мірі, ніж вимоги поділу Галичини, викликала антиукраїнський рух в польському суспільстві. В результаті таких подій, в першій половині 1918 р. польсько-українські відносини в Галичині набули критичної межі.

Брестський мир став передвісником майбутнього польсько-українського збройного конфлікту, який ще певний час стримували Німеччина і Австро-Угорщина, що після підписання згаданої угоди тримали під контролем не тільки Польщу, але й Україну. У цей час із внутрішньої справи України українсько-польські взаємини починають переростати у міждержавні⁴⁴. Серед українців Галичини попередні події викликали масу протестів і оживили діяльність Української парламентської репрезентації. Цей протест 24 квітня 1918 р. у Відні озвучив посол українського гетьманського уряду В'ячеслав Липинський. Ситуація була досить напруженою, 30 липня 1918 р. відбувся замах на фельдмаршала Ейхгорна⁴⁵.

Однак, уряд Відня не збирався виконувати своїх обіцянок, даних у Бресті. Під тиском польського кола він анулював таємний додаток, що стосувався Східної Галичини. 6 липня 1918 р. австрійський посол у Києві гр. Форгах повідомив гетьмана Української Держави П. Скоропадського, що Австро-Угорщина відмовляється від своїх зобов'язань щодо українських земель, які вона мала реалізувати до кінця липня 1918 р. Розрахунки українських діячів на допомогу цісаря для здобуття незалежності зазнали краху. Австрофільських політиків охопило велике розчарування⁴⁶.

Поразки на лініях фронту літом 1918 р. прискорили розпад багатонаціональної Австро-Угорської монархії. У такій ситуації, в серпні 1918 р. група політичних діячів, які представляли Міжпартійну організацію, обрану в результаті березневих зборів, та представники української націонал-демократичної партії починають підготовку до прийняття влади над українською частиною Галичини. Військове керівництво серед українських вояків австрійського кор-

---

⁴⁴ Гудь Б., Голубко В. Нелегка дорога до порозуміння: до питання генези українсько-польського військового співробітництва (1917–1921 рр.) / Б. Гудь, В. Голубко. — Львів: українські технології, 1997. — С. 10.

⁴⁵ Dąbkowski T. Ukraiński ruch narodowy w Galicji Wschodniej 1912–1923 / T. Dąbkowski. — Warszawa: PAN, 1985. — С. 86.

⁴⁶ Кращівський О. Українсько-польські взаємини в 1917–1927 рр. / О. Кращівський. — К.: ІПІЕНДб, 2008. — С. 65.

пусу почало проводити підготовку до збройного взяття Львова. В результаті, зміни ситуації у міждержавній сфері справили безпосередній вплив на Україну та Польщу, перевівши їхні взаємини у цілком іншу якісну площину. Вони були викликані новим розташуванням сил у Європі як наслідку перемоги країн Антанти над державами Центрального блоку. Капітуляція Німеччини та Австро-Угорщини безпосередньо спричинилася до відродження незалежної Польської держави 11 листопада 1918 р., а в Україні — до зміни авторитарного режиму гетьмана П. Скоропадського на республіканський у формі відновленої УНР.

У подальшому українсько-польські відносини, після періоду боротьби за відбудову української держави представляли собою складне переплетення приязні і ненависті, надій і розчарувань. Співжиття двох народів у межах однієї держави могло здійснюватись лише в умовах територіальної або щонайменше послідовної національно-культурної автономії для українського населення південно-східних воєводств Польської Республіки. Інший шлях провадив до стану латентної громадянської війни, яка не була потрібна Польській державі. Останню обставину добре розуміли провідні польські політики різних таборів. Проте необхідність протистояти своїм західним і східним сусідам штовхали більшість із них до такого розв'язання українського питання, яке б у підсумку призвело до етнічної або державної асиміляції українців у рамках польської державності⁴⁷.

Розвиток українського національно-політичного руху та вимоги українських політичних партій спричинили протидію польського політичного проводу, який вбачав у цьому загрозу своєму «стану посідання» в Галичині. Ідея створення національно-територіальної автономії українських земель у складі Австро-Угорщини не відповідала політичним концепціям відновлення II Речіпосполитої і вела до подальшого ускладнення стосунків між поляками та українцями. Під час Першої світової війни самим ходом воєнних подій польсько-українські суперечності в Галичині ще більше загострювалися. В міру маневрування австрійського уряду та надання певних політичних поступок полякам, Східна Галичина перетворилася у край, який у недалекому майбутньому стане ареною, де конфронтація між обома народами переросте у відкриті бойові дії з трагічними наслідками.

Таким чином, на завершальному етапі війни взаємини між українськими і польськими політичними силами характеризувалися переходом від тимчасової позиції нейтралітету двох народів до гострої боротьби за етнічні території. І чим швидше війна доходила до завершення, тим більшої гостроти набували відносини між двома сусідніми народами. Особливо вони погіршувалися тоді, коли мова йшла про приналежність Східної Галичини, яку у складі своєї держави хотіли бачити обидва народи. В результаті таких подій, наприкінці 1918 р.

---

⁴⁷ *Зашкільняк Л.* Спроби українсько-польського порозуміння в міжвоєнній Польщі: сподівання і реалії / *Л. Зашкільняк* // Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст.: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (21–22 листопада 1996 р.). — Івано-Франківськ: Плай, 1997. — С. 156.

україно-польські взаємини перейшли від політичної боротьби до збройної, а це вже було новим етапом співжиття двох сусідніх народів.

REFERENCES

1. Shporlyuk, R. (2006). *Formirovanie sovremennoy Ukrainyi: Zapadnoe izmerenie* [The Making of Modern Ukraine. The Western Dimension] // *Perekrestki*. № 1–2. S. 13. [in Russian].
2. Gruchała, J. (1988). *Rząd austriacki i polskie stronnictwa polityczne w Galicji wobec kwestii ukraińskiej (1890–1914)* [Austrian Government and Poland's party concerning the Ukrainian question (1890–1914)]. Katowice: Uniwersytet Śląski, 146 s. [in Polish].
3. Dąbkowski, T. (1985). *Ukraiński ruch narodowy w Galicji Wschodniej 1912–1923* [The Ukrainian National Movement in Eastern Galicia 1912–1923]. Warszawa: PAN, 326 s. [in Polish].
4. Mroczka, L. (1998). *Spór o Galicję Wschodnią 1914–1923* [Debate on Eastern Galicia 1914–1923]. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP, 219 s. [in Polish].
5. Partacz, Cz. (1996). *Od Badeniego do Potockiego: Stosunki polsko-ukraińskie w Galicji latach 1888–1908* [From Badeny to Potocky. Polish-Ukrainian relations in Galicia 1888–1908]. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 280 s. [in Polish].
6. Arkusha, O. (2006). *Polsko-ukraiński dyskusii pro natsionalnyi kharakter Skhidnoi Halychyny na pochatku XX st.* [Polish-Ukrainian debate on national character of Eastern Galicia at the beginning of 20th century] // *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist. Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 15 / Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy*. S. 586–606. [in Ukrainian].
7. Hud, B. (2000). *Ukrainci — poliaky: khto vynen? U poshuku pershoprychyny ukraińsko-polskykh konfliktiv pershoi polovyny XX st.* [Ukrainians-Poles. Who's guilty?]. Lviv: Kalvariia. 192 s. [in Ukrainian].
8. Zhernokleiev, O. (2009). *Natsionalne pytannia v diialnosti polskoi sotsial-demokratii Halychyny naperedodni Pershoi svitovoi viiny (1912–1914 rr.)* [National problem in activity of Polish Social-Democracy of Galicia eve IWW (1912–1914)] // *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii Istoriiia*. — Vyp. 16. S. 63–68. [in Ukrainian].
9. Zashkilniak, L. (1997). *Sproby ukraińsko-polskoho porozuminnia v mizhvoienii Polshchi: spodivannia i realii* [The attempts of Polish-Ukrainian understanding in interwar Poland. Reality and prospects] // *Ukraińsko-polski vidnosyny v Halychyni u XX st.: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, (21–22 lystopada 1996 p.)*. Ivano-Frankivsk: Plai, S. 156–160. [in Ukrainian].
10. Krasivskiy, O. (2000). *Halychyna u pershii chverti XX st.: Problemy polsko-ukraińskykh stosunkiv* [Eastern Galicia in the I half of 20th century] / *Ukrainska akademiia upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. Lvivskiy filial. Lviv, 416 s. [in Ukrainian].
11. *Polskyi zakonoproekt avtonomii i Ukrainci* // *Dilo*. 1907. 8 travnia. S. 1. [in Ukrainian].

12. *Ukraina mizh samovyznachenniam ta okupatsiieiu: 1917–1920 roky.* (2015) / Volfram Dornik ta in. — K.: Nika-Tsentr, S. 94. (in Ukrainian).
13. Lozynskiy, M. (1970). *Halychyna v roky 1918–1920.* [Eastern Galicia in 1918–1920]. Niu-Iork, S. 23. [in Ukrainian].
14. Kalakura, O. (2007). *Poliaky v etnopolitychnykh protsesakh na zemliakh Ukrainy u XX st.* [Poles in ethnonational process in the Ukrainian lands in 20th century] — K.: Znannia Ukrainy, S. 102. [in Ukrainian].
15. Skalskyi, V. (2008). *Politychne zhyttia polskoi hromady pid chas Ukrainskoi revoliutsii (berezen 1917 — kviten 1918 rr.)* // Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk. — Vypusk 11. S. 189. [in Ukrainian].
16. *Archiwum Akt Nowych (Warszawa)*, Zespół 1230 (Opracowania), syg. 76/I-9. Dział: Jabłoński Henryk: materiały do pracy. Opis jedn. «Polska autonomia narodowa na Ukrainie 1917–1918» — kat. 8. [in Polish].
17. *Za pryluchenie Skhidnoi Halychyny do Polshchi* // Dilo. — 1918. 18 sichnia. S. 1. [in Ukrainian].
18. Krasivskiy, O. (2008). *Ukrainsko-polski vzaiemyny v 1917–1927 rr.* — K.: IPIEND, S. 63. [in Ukrainian].
19. Zhernokleiev, O. (2006). *Natsionalni sektsii avstriiskoi sotsial-demokratii v Halychyni i na Bukovyni (1890–1918 rr.)*. Ivano-Frankivsk: VIDV TsIT, S. 487. [in Ukrainian].
20. Wasilewski, L. (1934). *Kwestja ukraińska jako zagadnienie międzynarodowe.* Warszawa: Prace Ukraińskiego Instytutu Naukowego, S. 111. [in Polish].
21. *Myr z Ukrainoiu* // Dilo. — 1918. 12 liutoho. S. 1. (in Ukrainian).
22. *Chetvertyi podil Polshchi* // Dilo. — 1918. 13 liutoho. S. 2. [in Ukrainian].
23. Jaworski, W.L. (1997). *Diariusz 1914–1918* / W.L. Jaworski; wybór i oprac. M. Czajka. — Warszawa: Oficyna Naukowa, C. 246. [in Polish].
24. Hrushevskiy, M. (2001). *Iz polsko-ukrainskykh stosunkiv Halychyny / M. Hrushevskiy. Tvory: u 50 t. / Hol. red. P. Sokhan. Serii «Suspilno-politychni tvory (1907–1914)».* Lviv: Svit, T. 1. S. 485. [in Ukrainian].
25. Bevz, T. (1997). *Lysiak-Rudnytskyi pro polsko-ukrainski stosunki v 1917–1921 rr. / T. Bevz* // Ukrainsko-polski vidnosyny v Halychyni u XX st.: materiały mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, (21–22 lystopada 1996 p.). Ivano-Frankivsk: Plai, S. 64. [in Ukrainian].
26. Krasivskiy, O. (2008). *Ukrainsko-polski vzaiemyny v 1917–1927 rr.* K.: IPIEND, S. 64. [in Ukrainian].
27. *Protest przeciw czwartemu rozbirowi Polski (1918)* // Kurjer Lwowski. — 31 stycznia. C. 1. [in Polish].
28. Buszko, J. (1989). *Historia Polski 1864–1948.* — Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe. C. 206. [in Polish].
29. Dąbkowski, T. (1985). *Ukraiński ruch narodowy w Galicji Wschodniej 1912–1923 / T. Dąbkowski.* Warszawa: PAN, c. 84. [in Polish].
30. Kuhutiak, M. (1993). *Halychyna: storinky istorii. Narys suspilno-politychnoho rukhu (XIX st. — 1939 r.)*. Ivano-Frankivsk, S. 132. [in Ukrainian].